
PWYLLGOR IAITH, 16.04.13

Yn bresennol: Y Cyngorydd Liz Saville Roberts (Cadeirydd);
Y Cyngorydd Gweno Glyn (Is-gadeirydd).

Y Cyngorwyr: Craig ab Iago, Elwyn Edwards, Alan Jones Evans, Alwyn Gruffydd, Dyfrig Jones, Eric M.Jones, Gareth Thomas, Gruffydd Williams, Eirwyn Williams, Elfed Williams a Mandy Williams-Davies.

Swyddogion: Iwan Trefor Jones (Cyfarwyddwr Corfforaethol), Dilys Phillips, (Pennaeth Democratiaeth a Chyfreithiol – ar gyfer eitem 5 yn unig), Dewi R.Jones (Pennaeth Addysg), Sion Huws (Rheolwr Cydymffurfiaeth ac Iaith), Debbie Anne Jones, (Swyddog Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg), Gwenno Williams, (Uwch Reolwr Gweithredol, Keira Hendry, (Cymhorthydd Hamdden Penllyn, Bala) ac Ioan Hughes, (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu).

Sylwedydd: Y Cyngorydd Ioan Thomas (Aelod Cabinet – Gofal Cwsmer).

Ymddiheuriadau: Y Cyngorwyr Mair Rowlands a Thomas G. Ellis.

1. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd datganiad o fuddiant personol gan unrhyw aelod oedd yn bresennol.

2. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod diwethaf o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 17 Ionawr, 2013 fel rhai cywir, yn ddarostyngedig i newid y gair 'gwaed' i gwae ar ddiwedd y trydydd pwynt o'r drafodaeth ar eitem 4 – 'Cyfrifiad 2011: Canlyniadau Cyntaf ar yr Iaith Gymraeg.

3. CYLCH GORCHWYL Y PWYLLGOR

a) Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Monitro yn cyfeirio at y rhaniad rhwng cyfrifoldebau'r Cyngor llawn a'r Cabinet o safbwynt materion iaith.

Esboniwyd bod y drefn Gabinet yn golygu fod goruchwyllo gweithrediad Cynllun Iaith Cyngor Gwynedd yn rhan o swyddogaeth y Cyngor a'i fod wedi ei ddirprwyo i'r Pwyllgor hwn. Mae'r gwaith o greu strategaeth a hyrwyddo'r iaith yn perthyn i'r Aelod Cabinet Gofal Cwsmer.

Pan sefydlwyd y Pwyllgor Iaith flwyddyn yn ôl mabwysiadwyd cylch gorchwyl ar ei gyfer gan y Cyngor. Fodd bynnag, ceir cyfle i'w adolygu yng Nghyfarfod Blynnyddol y Cyngor ar 2 Mai, 2013.

Fel newid posib, argymhellwyd y gallai'r Pwyllgor Iaith weithredu fel corff ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith Gymraeg o fewn y Sir gan wneud argymhellion i'r Cabinet yn ôl yr angen.

Ynghlwm â'i bwerau a'i gylch gorchwyl, nodwyd y dylai'r Pwyllgor Iaith ystyried ei raglen waith am y flwyddyn i ddod.

b) Pwysleisiodd aelod fod yr iaith Gymraeg yn fater creiddiol i'r Cyngor, a theimlai na allai'r Pwyllgor hwn weithredu i warchod yr iaith ac atal dirywiad pellach pe byddai'r argymhellion yn cael eu derbyn.

Ychwanegodd fod myrdd o bethau eisoes yn rhan o ddyletswyddau'r adran Gofal Cwsmer ac na fyddai'n rhesymol ychwanegu'r iaith Gymraeg at gyfrifoldebau'r Adran.

c) Mewn ymateb, esboniodd y Swyddog Monitro na fyddai materion iaith yn cael eu trosglwyddo i'r Adran Gofal Cwsmer. Yn hytrach, byddai'r newid a awgrymwyd yn golygu y byddai cylch gorchwyl y Pwyllgor Iaith yn cryfhau trwy weithredu fel corff ymgynghorol gan wneud argymhellion i'r Cabinet.

Yn ystod trafodaeth bellach, amlygwyd y prif bwyntiau a ganlyn:-

- Byddai angen trafod sut y gellid cyflawni'r dasg ychwanegol pe byddai'r argymhelliad yn cael ei dderbyn;
- Bod cyfle i gryfhau rôl y Pwyllgor Iaith i hybu datblygiad yr iaith Gymraeg;
- Gallai argymhellion a syniadau'r Pwyllgor gael eu diystyru gan yr Aelod Cabinet;
- Dylid rhoi cyfle i'r drefn o weithredu fel corff ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith Gymraeg yng Ngwynedd;

ch) Cynigiwyd gwelliant yn nodi y dylai'r Pwyllgor Iaith weithredu fel corff ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith Gymraeg yng Ngwynedd, ond ei fod yn gwneud argymhellion i'r Cyngor llawn yn hytrach na'r Cabinet.

d) Esboniodd y swyddog Monitro mai mater o gyfraith oedd dan sylw. Byddai'r gwelliant felly yn anghyfansoddiadol.

dd) Mewn ymateb, nododd y cynigydd bod angen herio'r ddeddf ar adegau. Ond ar bleidlais fwrw'r Cadeirydd, disgynnodd y gwelliant.

PENDERFYNWYD bod y Pwyllgor hwn yn:

a) argymhell i'r Cyngor llawn ar 2 Mai y dylid ychwanegu'r cymal canlynol at gylch gorchwyl y Pwyllgor :-

'Gweithredu fel corff ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith Gymraeg o fewn y Sir gan wneud argymhellion i'r Cabinet yn ôl yr angen.'

b) ystyried ei raglen waith am y flwyddyn i ddod yng ngoleuni ei bwerau a'i gylch gorchwyl;

c) ysgrifennu at y person priodol yn Llywodraeth y Cynulliad i ofyn am newidiadau gael eu cyflwyno i'r ddeddf mewn perthynas â throsglwyddo holl gyfrifoldebau am faterion iaith o'r Cabinet i'r Cyngor.

4. ADRODDIAD LLWYDDIANT PROSIECT PENCAMPWYR IAITH CANOLFANNAU HAMDDEN GWYNEDD

Cyflwynwyd – adroddiad yr Uwch Reolwr Gweithredol, ac yn bresennol yn y cyfarfod hefyd 'roedd Keira Hendry, un o'r Pencampwyr Iaith sy'n gweithio fel cymhorthydd hamdden yng Nghanolfan Hamdden Penllyn, Bala.

Nodwyd bod hyfforddiant wedi ei ddarparu ar gyfer 13 o Bencampwyr Iaith Canolfannau Hamdden Gwynedd fel rhan o'r Cynllun Gweithleoedd Dwyieithog.

Ymhelaethodd gan dynnu sylw penodol at y materion canlynol:-

- Swyddogaeth graidd y Pencampwyr Iaith;
- Manteision Swyddogaeth Pencampwyr Iaith i'r Gweithlu;
- Manteision Swyddogaeth Pencampwyr Iaith i'r Cyngor;
- Y Camau Mae'r Uned Weithredol Wedi ei Gymryd.

Ychwanegwyd bod gwaith a wneir drwy gyfrwng y Gymraeg fel rhan o weithgareddau'r canolfannau hamdden yn cynyddu'n gyson. Mae anfon negeseuon e-bost Cymraeg yn enghraifft amlwg o hyn.

Yn sgil hyn, nododd y cymhorthydd hamdden fod gweithwyr yn barod i ymdrechu i ymdrin â thasgau newydd o'r fath, a chredai ei bod yn hanfodol i hyfforddwy'r yn y canolfannau fod yn gallu siarad Cymraeg gan nad yw'r holl blant yn dallt Saesneg.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol, amlygwyd y prif bwyntiau a ganlyn:-

- Bod y gwelliant a welwyd yng Nghanolfan Penllyn i'w groesawu a bod lle i longyfarch y gweithlu;
- Bod anawsterau'n parhau i fodoli mewn perthynas â chanolfannau hamdden Bangor, Dolgellau a Thywyn;
- Dylid ystyried gosod amod a chael cyfnod prawf mewn perthynas â dysgu Cymraeg, wrth wneud penodiadau, a bod lle i'r Pwyllgor hwn fonitro'r datblygiad;
- Yn sgil llwyddiant gyda'r canolfannau hamdden, gellid targedu adrannau eraill o fewn y Cyngor;
- Bod anawsterau ar adegau wrth hyfforddi oedolion mewn dosbarthiadau ffitrwydd, ond bod ymdrechion yn cael eu gwneud.

Llongyfarchwyd Keira Hendry ar ei llwyddiant yn dysgu Cymraeg a chyfeiriodd aelod at ei gallu i ymdrin â rhifau wrth ddefnyddio'r iaith.

Cyfeiriwyd yn benodol at weithgareddau pêl-droed a gyflwynir gan 'Kickit', a mynegwyd pryder ynglŷn â'u methiant i ddefnyddio'r Gymraeg.

Eglurwyd mai ysgolion, yn hytrach na chanolfannau hamdden, a ddefnyddir ar gyfer y gweithgaredd ac nad y Cyngor sy'n uniongyrchol gyfrifol amdano.

Cytunwyd y dylid ystyried cael contractau gydag amodau pendant o ran defnyddio'r Gymraeg pan mae rhai o'r tu allan yn defnyddio asedau'r Cyngor.

PENDERFYNWYD:

a) Nodi cynnwys yr adroddiad.

b) Bod gwybodaeth bellach yn cael ei gyflwyno mewn perthynas â'r defnydd o'r iaith Gymraeg yng nghanolfannau hamdden Bangor, Dolgellau a Thywyn.

c) Bod y materion canlynol yn cael eu cynnwys o fewn rhaglen o waith y Pwyllgor hwn:

i) rhoi ystyriaeth i'r hawliau ynglŷn â gosod amodau o fewn contractau neu annog rhai o'r tu allan i ddefnyddio'r iaith Gymraeg pan ddefnyddir asedau'r Cyngor ganddynt;

ii) ystyried hawliau ynglŷn â gosod amodau ynglŷn â dysgu'r Gymraeg a chael cyfnod prawf pan wneir penodiadau;

iii) edrych ar adrannau eraill o fewn y Cyngor yn eu tro, mewn perthynas â'r defnydd o'r iaith Gymraeg, yn dilyn llwyddiant cynllun y Pencampwyr Iaith yn y canolfannau hamdden.

5. CYFRIFIAD 2011: SEMINAR SEFYLLFA'R GYMRAEG YNG NGWYNEDD

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith gan swyddog Hyrwyddo'r iaith Gymraeg. Cyfeiriwyd at seminar a gynhaliwyd ar 20 Mawrth, 2013 ar gyfer trafod ymateb canlyniadau Cyfrifiad 2011 ar lefel leol mewn perthynas â'r iaith Gymraeg.

Eglurwyd bod y seminar wedi creu cyfle i gynnal trafodaethau ar gyfer Arfon, Dwyfor a Meirionnydd. Yn sgil y trafodaethau gwelwyd fod y themâu canlynol yn dod i'r amlwg yn y 3 ardal:-

- Defnydd o'r iaith a'r hyder i'w defnyddio;
- Patrymau mudo ac allfudo;
- Rôl ysgolion ac addysg i hyrwyddo'r iaith;
- Materion tai a chynllunio;
- Codi ymwybyddiaeth o'r iaith Gymraeg;
- Dylanwadu ar gyrrff eraill.

O safbwynt y camau nesaf i'w cymryd, pwysleisiwyd yr angen i ddadansoddi'r wybodaeth o'r Cyfrifiad sy'n cael ei ryddhau'n gyson, a nodwyd bod yr aelodau'n rhan greiddiol o'r broses yma. Nodwyd hefyd bod gan yr aelodau rôl allweddol i'w chwarae o fewn eu wardiau fel hyrwyddwyr yr iaith Gymraeg.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol, amlygwyd y prif bwyntiau a ganlyn:-

- Bod y Gymraeg yn hanfodol ym mhob ysgol yng Nghymru;
- Bod rhai ysgolion yng Ngwynedd yn defnyddio'r Saesneg er mwyn denu disgyblion, ac nad ydynt felly yn gweithredu yn unol â pholisi'r Cyngor;
- Bod modd i aelodau fynd o ddrws i ddrws yn eu wardiau er mwyn casglu gwybodaeth ynglŷn ag anghenion ym maes tai yn lleol;
- Bod y 'dreth llofftidd' yn achos pryder oherwydd bod rhai o'r tai mwyaf yn cael eu gadael yn wag a rhai o'r tu allan yn dod i fyw ynddynt;
- Bod Amod Gyfreithiol 106 a osodir ynghlwm â hawliau cynllunio yn creu trafferthion i lawer mewn perthynas â chael morgais;
- Nad oes gan y Cyngor gynllun i gynhorthwy rhai sy'n dymuno adeiladu tai eu hunain.

Nododd y Cyfarwyddwr Corfforaethol, Iwan Trefor Jones, bod Cynllun Datblygu Unedol y Cyngor yn fater canolog i'w ystyried gan ei fod yn gysylltiedig ag anghenion tai, cynllun ieithyddol a llunio datblygiadau ar gyfer y dyfodol.

Nodwyd y pwysigrwydd o gadw cyswllt hefo'r Cynllun ac y dylid cynnwys hyn o fewn rhaglen waith y Pwyllgor hwn.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad er gwybodaeth gan nodi'r angen i barhau gyda'r trafodaethau ar raddfa leol a chytuno ar rôl ar gyfer y cyngorwyr.

6. CWYNIION IAITH

Cyflwynwyd - adroddiad y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith gan y Rheolwr Cydymffurfiaeth ac Iaith.

Cyfeiriwyd at gwynion a wnaed yn erbyn y Cyngor ac yn erbyn cyrrff eraill yn ystod Ionawr, Chwefror a Mawrth 2013.

Mynegwyd anfodlonrwydd gan aelod oherwydd bod cyfeiriad yn cael ei wneud droeon at adrannau o fewn y Cyngor yn ymddiheuro neu fod angen aros am ymateb. Pwysleisiodd

nad oedd hyn yn ddigon da a nododd y dylid anfon neges at yr adrannau'n aml er mwyn sicrhau eu bod yn edrych ar y modd maent yn gweinyddu.

Cytunwyd y byddai'n fuddiol i'r Rheolwr Cydymffurfiaeth ac Iaith, ynghyd â'r Cadeirydd, ddarparu llythyr i'w anfon at holl adrannau'r Cyngor yn nodi'r pwysigrwydd o gydymffurfio â'r Polisi Iaith.

Awgrymodd y Cyfarwyddwr Corfforaethol, Iwan Trefor Jones, y gellid cael dangosyddion perfformiad fyddai'n creu cyfle i'r Pwyllgor hwn gael tystiolaeth o'r hyn sy'n cael ei wneud er hyrwyddo'r iaith Gymraeg. Nodwyd y gallai hyn fod yn rhan o raglen waith y Pwyllgor a chytunwyd y gellid ceryddu a chanmol yn ôl yr angen.

PENDERFYNWYD :

a) Nodi cynnwys yr adroddiad.

b) Bod y Rheolwr Cydymffurfiaeth ac Iaith, ynghyd â'r Cadeirydd, yn darparu llythyr i'w anfon at holl adrannau'r Cyngor yn nodi'r pwysigrwydd o gydymffurfio â'r Polisi Iaith.

c) Bod ystyriaeth yn cael ei roi i'r posibilrwydd o gael dangosyddion perfformiad, ar gyfer monitro ymdrechion adrannau'r Cyngor i gydymffurfio â'r Polisi Iaith.

7. ADRODDIAD AR GYNNYDD DISGYBLION Y CANOLFANNAU IAITH

Cyflwynwyd – adroddiad y Pennaeth Addysg.

Tywysodd y Pennaeth yr aelodau drwy'r adroddiad ac esboniodd mai nôd y Canolfannau Iaith yw darparu cwrs dwys yn y Gymraeg i fewnfudwyr er mwyn eu galluogi i ymdoddi i'r gymdeithas ddwyieithog a chyfranogi'n llawn o brofiadau addysg ddwyieithog.

Bellach mae pedair canolfan gynradd ac un ganolfan uwchradd yng Ngwynedd. Mae hyn yn gwbl unigryw yng Nghymru, ac ymhelaethodd y Pennaeth ar y llwyddiant a amlygir pan ddychwela'r disgyblion i'w hysgolion a'u cymunedau.

Nodwyd bod 1056 o ddisgyblion cynradd a 358 o ddisgyblion uwchradd wedi mynychu'r canolfannau rhwng 2005 a Hydref 2012. Cyfeiriwyd hefyd at y dilyniant priodol sy'n cael ei gynnig ac at y cysylltiad da sy'n bodoli rhwng yr ysgolion a'r canolfannau.

Ychwanegwyd bod y strategaeth ôl-ofal oedd yn bodoli yn y canolfannau cynradd, wedi ei ddatblygu yn ystod tymor yr Hydref 2009. Fe'i cyflwynwyd i benaethiaid yr ysgolion cynradd a bu'n weithredol ers tymor y Gwanwyn 2010.

Gwelwyd datblygiad arwyddocaol ym Medi 2012 pan benodwyd ail athrawes i swydd barhaol yn y Ganolfan Iaith Uwchradd. Yn sgil y penodiad gellir datblygu ymhellach weithrediad y rhaglenni ôl-ofal i'r disgyblion gan gynnig arweiniad i'r ysgolion uwchradd yn ôl yr angen. Oherwydd hyn, yn ogystal â'r ffaith mai am hanner tymor mae'r disgyblion yn mynychu'r Ganolfan Uwchradd, nododd y Pennaeth fod yr ôl-ofal ar gyfer disgyblion uwchradd yn llawer mwy miniog.

Ychwanegodd na ellir darparu ôl-ofal dwysach ar gyfer y disgyblion cynradd oherwydd diffyg adnoddau.

Cyflwynwyd gwybodaeth ynglŷn â chanran y disgyblion sy'n dilyn y Gymraeg fel iaith gyntaf ar ôl iddynt drosglwyddo i'r uwchradd (2010 – 2012). 'Roedd manylion y canolfannau ar gael yn unigol a chytunwyd eu bod yn galonogol iawn.

O safbwynt Canolfan Iaith Maesincla, cyflwynwyd y wybodaeth mewn dau ran gyda'r cyntaf yn gysylltiedig â'r plant nad ydynt yn mynd i Ysgol Friars, a'r ail yn gysylltiedig â'r plant sydd yn mynd i Ysgol Friars.

Cyfeiriodd y Pennaeth yn benodol at ddatblygiadau a fu'n ddiweddar mewn perthynas ag Ysgol Friars. Tynnodd sylw at y nodau a osodir fel rhan o'r rhaglen waith tair blynedd o fewn Cynllun Strategol y Gymraeg Mewn Addysg 2013-2014 Cyngor Gwynedd gan danlinellu'r ddau ganlynol:-

- Sicrhau dilyniant yn y Gymraeg fel pwnc ac fel cyfrwng dysgu o CA2 i CA3. (**100%** o ddysgwyr yn parhau i wella eu sgiliau iaith wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r uwchradd).
- Cryfhau'r gweithredu yn yr ardaloedd/sefydliadau/ysgolion lle mae data yn dangos yr angen.

Ynghlwm â hyn pwysleisiodd fod gan y cynghorwyr rôl arbennig a chyfeiriodd at waith pwysig a gychwynwyd yn Ysgol Friars gan y Cynghorydd Mair Rowlands wrth sefydlu is-banel iaith yno. Trefnwyd i'r is-banel gyfarfod am y tro cyntaf yr wythnos hon.

Nododd y Pennaeth Addysg fod y gwaith yma'n enghraifft o'r hyn y gall cynghorwyr ei wneud a'r modd y gallant fod yn rhan o'r cyswllt rhwng ysgolion a'r canolfannau iaith.

Ychwanegodd fod Estyn wedi cyfeirio at waith rhagorol y Canolfannau Iaith yn dilyn arolygiad diweddar.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol, croesawyd y gwaith a wnaed mewn perthynas ag Ysgol Friars.

Nodwyd bod angen adnoddau ychwanegol fel y gellir dwysau'r rhaglen ôl-ofal sy'n bodoli yn y Canolfannau Cynradd. Awgrymwyd y gellid cael adroddiad cynnydd ar benodiad yr ail athrawes i'r Ganolfan Iaith Uwchradd. Ychwanegwyd y gallai'r wybodaeth fod o werth wrth geisio sicrhau adnoddau ar gyfer ôl-ofal y Canolfannau Cynradd. Cytunwyd fod hwn yn faes y gellid ei gynnwys yn rhaglen waith y Pwyllgor Iaith.

PENDERFYNWYD:

a) Derbyn yr adroddiad gan ddiolch i'r Pennaeth Addysg a'r gweithlu am y gwasanaeth.

b) Bod adroddiad cynnydd yn cael ei gyflwyno ymhen blwyddyn ar y gwaith yn sgil penodiad yr ail athrawes i'r Ganolfan Iaith Uwchradd.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.30am a daeth i ben am 12.25pm.